Saeculum Christianum
26/2019, t. 2, s. 187-200

HUBERT BECZEK
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa
ORCID: 0000-0001-9861-3339

LISTY ZYGMUNTA III WAZY DO KSIĘCIA ALBRECHTA FRYDERYKA HOHENZOLLERNA I NADRADCÓW PRUSKICH ODNOŚNIE DO ŚLUBU RZECZONEGO MONARCHY Z KONSTANCJĄ HABSBURG

Konstancja Habsburg, córka arcyksięcia Karola, władcy Styrii, Krainy oraz Karyntii, brata cesarza Maksymiliana II, była drugą żoną Zygmunta III Wazy. Pierwsza małżonka – jej rodzona siostra Anna zmarła w roku 1598; od roku 1603 polski monarcha zaczął się rozglądać za nową towarzyszką życia. Początkowo były brane pod uwagę: Magdalena Wittelsbach (siostra Maksymiliana I, księcia Bawarii) oraz Maria i Anna Habsburg, córki arcyksięcia Ferdynanda, hrabiego Tyrolu – te dwie kandydatury wysunął senat. Jan Zamoyski miał sugerować, by Zygmunt poślubił carównę Ksenię Godunow.

Na mariaż z Anną zgody nie wyraził cesarz Rudolf II; została żoną jego brata Macieja – przyszłego cesarza. Maria wstąpiła do klasztoru. Ślub z Konstancją odbył się za aprobatą Rudolfa jak też matki rzeczonej – arcyksiężnej Marii. Kandydatura ta nie odpowiadała polskim senatorom; potrzebna też była papieska dyspensa – związek z siostrą byłej żony był w owych czasach postrzegany jako kazirodztwo. O rękę Konstancji prosili cesarza 26 września 1605 roku w Pradze marszałek wielki koronny Zygmunt Myszkowski, biskup łucki Marcin Szyszkowski oraz kanclerz koronny Feliks Kryski. Niespełna miesiąc później (23 października) podpisano w Grazu umowę przedślubną. Tam też odbył się ślub *per procura*; króla zastępował Zygmunt Myszkowski. Konstancja wyruszyła do Polski w listopadzie. Pierwsze spotkanie nowożeńców miało miejsce 2 grudnia w Balicach. Do właściwych zaślubin doszło 11 grudnia[1].

Panujący podówczas w Prusach Albrecht Fryderyk Hohenzollern był synem księcia Albrechta Hohenzollerna – byłego wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego. Jako osoba nie w pełni władz umysłowych posiadał opiekuna, którym był najpierw margrabia Jerzy Fryderyk Hohenzollern (podobnie jak obaj wcześniej wymienieni wywodził się z linii frankońskiej rodu). Po jego śmierci w roku 1603 kuratelę przejęli elektorzy brandenburscy[2]. Faktyczne stery księstwa dzierżyli najwyżsi rangą urzędnicy – nadradcy. Oni stanowili trzon Rady Naczelnej (Izba Wyższa Rady Księstwa, *Oberratstube*), której podlegała administracja

[1] S. Ochmann-Staniszewska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006, s. 128, 178, 181-182.

[2] B. Wachowiak, *Historia Prus Książęcych w XVI i XVII wieku w syntezie „Dzieje Brandenburgii i Prus". Główne zagadnienia i problemy badawcze*, w: *Prusy Książęce i Prusy Królewskie w XVI-XVIII wieku*, red. J. Wijaczka, Kielce 1997, s. 50.

wojskowa. Nadradcami (*Oberräte*) byli: ochmistrz (*Hofmeister*), naczelny marszałek (*Obermarschall*), nadburgrabia (*Oberburgraf*) oraz kanclerz (*Kanzler*)[3].

Przedmiotem niniejszej edycji są trzy listy, które informują o planowanym ślubie Zygmunta III z Konstancją. Ich autorem jest sam monarcha. Dwa pierwsze datowane są na 25 sierpnia 1605 roku i stanowią zaproszenie na ową uroczystość, która miała się pierwotnie odbyć 30 października tegoż roku w Krakowie. Skierowane są odpowiednio do: księcia Albrechta Fryderyka oraz nadradców pruskich, by przysłali nań swych przedstawicieli. Trzeci, datowany na 8 października, skierowany do nadradców, informuje o przesunięciu terminu zaślubin na 6 listopada[4].

Wydawane listy są przechowywane w berlińskim Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, w zespole Herzogliches Brief Archiv sygn. BI, Kasten 339 1600-1611 [a.z. V. 27. 12]. Dwa pierwsze to pisma oryginalne; trzeci jest kopią. Listy napisano w języku łacińskim. Skróty występujące w tekstach rozwiązano, uzupełniając brakujące litery w nawiasach kwadratowych. Zachowano wersaliki tam, gdzie występują w oryginale.

Edycja listów

Zygmunt III Waza do księcia pruskiego Albrechta Fryderyka Hohenzollerna, Kraków, 25 VIII 1605 r.

Źródło: GStA Berlin, Herzogliches Brief Archiv BI, Kasten 339 1600-1611 [a.z. V. 27. 12].

Sigismundus III Dei gratia Rex Poloniae magnus Dux Lithuaniae Russiae Prussiae Masoviae Samogitiae Livoniaeq[ue] nec non Suecorum Gottorum Vandalorumq[ue] hae[redita]rius REX

Ill[ust]ris Princeps D[omi]ne amice et cognate noster char[issi]me. Ea sunt necessitudinum multarum, quibus convincti inter nos sumus, vincula, ut non dubitemus affici voluptate Ill[ustritatem] V[estra]m prospero atq[ue] optato rerum n[ost]rarum successu. Quo sane fit, ut significanda quoq[ue] Ill[ustritati] V[estr]ae arbitremur ea, quae de matrimonio ineundo deliberata sunt nobis. Quod sane ut nobis Regnis et ditionibus n[ost]ris adeoq[ue] Reipub[licae] Chri[sti]anae universae bene ac feliciter evenire precamur ita persuasum habemus pie etiam atq[ue] amice comprecaturam Ill[ustritatem] V[estra]m nobis pro eo ipsius in nos animo, omnem eius prosperitatem. Constitutum nobis est matrimonium cum Ser[enissi]ma D[omi]na Constantia, Ser[enissi]mi olim Caroli Archiducis Austriae filia, consensu Caesareae M[aiesta]tis, caeterorumq[ue] Ser[enissi]morum Principum, quorum in tutela Ser[enissi]ma ea Princeps est. Dictus est solennitati Nuptiarum dies XXX Mensis Octobris Anni praesentis Cracoviae celebran[dae]. Invitamus quoq[ue] ad eam ama[n]ter Ill[ustritatem] V[estra]m ab eaq[ue] postulamus velit in eadem obeunda praesens amici et cognati Principis officium nobis praestare. Dabit eo ipso Ill[ustritas] V[est]ra propensissimi sui erga nos animi et voluntatis praeclaram nobis significationem; quod sane ut optatum, gratissimumq[ue] nobis erit ita per omnem vicissim occasionem omnia libenter Ill[ustritatris] V[estr]ae causa praestabimus, quaecunq[ue] grata illi esse intelligemus. Cui de caetero fausta ac felicia cuncta a Deo exoptamus. Dat[um] Cracoviae die XXV Mensis Augusti Anno MDCV. Regnor[um] n[ost]ror[um] Poloniae XVIII Sueciae XII

---

[3] S. Augusiewicz, *Przebudowa wojska pruskiego w latach 1655-1660. U źródeł wczesnonowożytnej armii*, Oświęcim 2014, s. 214.

[4] Tego terminu również nie dotrzymano.

Sigismundus Rex

[adres na kopercie]

Ill[ustrissi]mo Principi D[omi]no Alberto Friderico Marchioni Brandenburgen[si], in Prussia, Stetini Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum Duci, Burgrabio [Nori]mbergen[si], Principi Rugiae, Cognato n[ost]ro char[issi]mo

Notatka odręczna informująca o odebraniu listu w dniu 10/20 września 1605 roku[5].

Zygmunt III Waza do nadradców pruskich, Kraków, 25 VIII 1605 r.

Źródło: GStA Berlin, Herzogliches Brief Archiv BI, Kasten 339 1600-1611 [a.z. V. 27. 12].

Sigismundus III Dei gra[tia] Rex Poloniae magnus Dux Lithuaniae Russiae Prussiae Masoviae Samogitiae Livoniaeq[ue] nec non Suecorum Gottorum Vandalorumq[ue] hae-[redita]rius REX

G[e]n[er]osi et Nobiles fid[eles] nobis dilecti. De matrimonio inter nos, et Ser[enissi]mam Principem D[omi]nam Constantiam Ser[enissi]mi olim Caroli Archiducis Austriae filiam constituto arbitramur iam non ignorare Fid[elitates] V[est]ras. Dictus est dies celebrandae Nuptiarum solennitati XXX Mensis Octobris Anni pra[e]sentis. Ad eam Fid[elitates] quoq[ue] V[estr]as invitamus postulantes ab iis, ut missis ad eam Nuptiarum nostrarum solennitatem Nunciis suis, laetitiam suam, quam ipsas pro officio ac subiectione sua erga nos, ex prospero rerum nostrarum successu capere non dubitamus, coram contestentur. Rem gratam eo ipso nobis fecerint Fid[elitates] V[estr]ae quam vicissim gratiae n[ost]rae significationibus libenter compensaturi sumus. Cupimus de caetero Fid[elitates] V[est]ras bene et feliciter valere. Dat[um] Cracoviae die XXV Mensis Augusti Anno D[omi]ni MDCV. Regnorum nostrorum Poloniae XVIII Sueciae XII .

Sigismundus Rex

[adres na kopercie]

Mag[nifi]cis et Generosis ad gubernationem Ducatus in Prussia constitutis Consiliariis fid[elibus] nobis dilectis

Notatka odręczna informująca o odebraniu listu w dniu 10/20 września 1605 r.

Zygmunt III Waza do nadradców pruskich, Kraków, 8 X 1605 r.

Źródło: GStA Berlin, Herzogliches Brief Archiv BI, Kasten 339 1600-1611 [a.z. V. 27. 12].

Sigismundus Tertius re[x]

Spectabiles ac Famati Fideles nobis dilecti. De matrimonio inter nos, et Serenissimam Principem D[omi]nam Constantiam Serenissimi olim Caroli Archiducis Austriae filiam constituto, non ignorant fidelitates vestrae. Dictus est dies celebrandae Nuptiarum solennitati sexta mensis Novembris Anni praesentis. Ad eam fidelitates quoq[ue] v[est]ras invitamus postulantes ab iis ut missis ad eam Nuptiarum solennitatem Nunciis suis, bonorum ac successu n[ost]ro prospero laetantium subditorum studia et officia nobis praestent. Rem gratam eo ipso nobis fecerint Fidelitates V[est]rae quam vicis[s]im gratiae nostrae significationibus libenter compensaturi sumus. Cupimus de caetero Fidelitates Vestras bene et faeliciter valere. Datum Cracoviae die VIII Mensis Octobris Anno 1605 Regnorum nostrorum Polon[iae] 18 Suetiae 12

Sigismundus Rex

---

[5] W oryginale widnieje data 10 września, jednakże można domniemywać, że autor notatki posługiwał się obowiązującym w Prusach Książęcych do roku 1612 kalendarzem juliańskim. Zatem według porządku gregoriańskiego list odebrano 20 września.